

नेपाल सरकार वैधानिक कानून, २००४

प्रस्तावना

आगे नेपाल भरमुलुकका भाइभारदार, साहूमहाजन, रैयत दुनियाँ गैह्र के यथोचित उप्रान्त संवत् १९०३ सालदेखि श्री ५ महाराजाधिराजहरूबाट समय समयमा पाला पालाका श्री ३ महाराजहरूलाई बक्सेको भर मुलुकको शासनसंबन्धि अख्तियारको पंजापत्रबमोजिम हामीबाट मुलुकको हाल हूकूम पाई काम चलाईआएकोमा श्री पशुपतिनाथ सुरक्षित यो पुण्य भूमि नेपाललाई सामाजिक, आर्थिक, राजनैतिक, सबै सुधारद्वारा संसारका अग्रगामी राष्ट्रहरूको उन्नतिको दाँजोमा पुन्याउन हाम्रो गाढा इच्छा भएको हुनाले,

र परंपरादेखि चलिआएको आफ्नो संस्कृतिको अनुकूल पञ्चायत प्रणाली र अरू सोही प्रकारका संस्थाको पुनरुत्थानद्वारा हाम्रा प्यारा प्रजालाई राजप्रणालीको हरेक अंगमा भन्-भन् बढीमात्रामा सम्मिलित गराई मुलुक र दुनियाँको उत्तरोत्तर वृद्धि गराउने हाम्रो इदमित्थ नीति भएकोले,

र यस किसिमको वृद्धि क्रमसःयथा समय मात्र हुन सक्ने औ नयाँ अख्तियारीअनुसार काम गर्नेहरूको सहयोग र नयाँ अभिभारा चलाईएको कुसलताबाट थप अधिकारको निर्णय हुनुपर्ने भएकोले,

र हामीबाट यस कुरामा तुरुन्त कदम बढाइबक्सने बखत आयो भन्ने ठहर्‍याइबक्सेकोले, स्वस्ति श्री ५ महाराजाधिराज त्रिभुवन वीरवीरक्रम शाह गिरिराज चक्र चूडामणि नरनारायणेत्यादि विविध विरुदावली विराजमान मानोन्नत ओजस्वी राजन्य प्रोज्जवल नेपाल तारा ॐ राम अतुल ज्योतिर्मय त्रिशक्तिपट्ट अतिप्रवल गोरखा दक्षिण बाहु महाधिपति नाम सदा समरविजयिनाम्बाट-

यस नेपाल राज्यको सिंहासनारुढ होइबक्सेको छत्तिसौं वर्षमा हामी स्वस्तिश्री ३ महाराज मदतिप्रचण्ड भुजदण्डेत्यादि ओजस्वी राजन्यप्रोज्जवल नेपाल तारा ॐ राम अतुल ज्योतिर्मय त्रिशक्तिपट्ट अति प्रवल गोरखा दक्षिण बाहु पृथुलाधीश नेपालप्रतापवर्धक पद्मशम्शेर जङ्गबहादुर राणा जी. सी. एस. आई.; जी. बी. ई.; के. सी. आई. ई.; एस. टी. आर. के.; जी. सी. यल. यम.; थ. चुङ्ग त्हा. सु. पावटिङ्ग शुन च्याङ्ग, सैनिक दिर्घसेवापट्ट आनरेरी लेफ्टेन्यान्ट जनरल ब्रिटिश आर्मी आनरेरी कर्णेल अफ अल दि गोरखा राइफल रेजिमेन्टस अफ अल दि इण्डियान आर्मी, लुह चुयान श्याङ्ग

च्याङ्ग, प्राइमिनिष्टर यण्ड सुप्रिम कम्याण्डर इनचिफबाट,- यो नयाँ विधानको ऐन जारी गरिबक्सेको छः

भाग १

भूमिका

१. यो घोषणा संवत् २००४ सालको “नेपाल सरकार वैधानिक कानून” को नामबाट उल्लेख गरिनेछ ।
२. यो कानून संवत् २००५ साल वैशाख १ गतेदेखि जारी हुनेछ, तर स्थानीय परिस्थिति वा अरु कारणबाट यो विधानका सबै दफाहरू एकैपटक सबै ठाउँमा चालू हुनु श्री ३ महाराजबाट सम्भव देखिबक्सेन भने जुन-जुन दफा जुन-जुन ठाउँमा जस-जस बखत चालू हुन सक्छ सोही बमोजिम गर्न गराउन लगाइबिक्सनेछ, तर २००५ सालको अन्तसम्ममा सबै दफा मुलुकभर जारी भैसक्नेछन् ।
३. श्री ५ महाराजाधिराज र श्री ३ महाराजको गद्दी रोलको उत्तराधिकार कम्परम्परादेखि चलिआएको रीत रिवाज बन्देज कानूनबमोजिम कायम रही सँधैको निमित्त अपरिवर्तनीय र अविच्छेद्य रहनेछ ।

भाग-२

मौलिक हकहरू

४. लोकनीति र सदाचारका सिद्धान्तहरूको बर्खिलाफ नगरी र मौलिक हकहरूका विषयमा हाल प्रचलित र नयाँ बन्ने ऐन र नियमहरूको विरोध नगरी व्यक्तिगत स्वतन्त्रता, वाकस्वतन्त्रता, प्रकाशनस्वतन्त्रता, सभा वा संघस्वतन्त्रता, धार्मिकस्वतन्त्रता, ऐनकानूनी पूर्ण समानता, छिटो र सुलभसाथ पाइने इन्साफ मुलुकभर, अनिवार्य निःशुल्क प्रारम्भिक शिक्षा, उमेर पुगेका सबैले वोट गर्न पाउने समान हक, व्यक्तिगत सम्पत्ति संरक्षणका हकहरू दिने काम भएको छ ।
५. शारिरीक, मानसिक र आर्थिक क्षमतानुसार मुलुकको सुरक्षा र कल्याणको निमित्त शारिरीक र मानसिक परिश्रम गर्नमा तत्पर रहने, सरकारलाई दिनुपर्ने कर रकम दिने, लोकहित हुने

काममा सहायता दिने, श्री ५ महाराजाधिराज र श्री ३ महाराजहरूमा सच्चा राजभक्तिकासाथ साथै नेपाल राज्य र नेपाल राज्यको विधान पद्धतिमा ईमानदारीसाथ सद्भाव राख्ने काम प्रत्येक नागरिकको कर्तव्य हुनाले सो बमोजिम सबैले गर्नुपर्नेछ ।

भाग-३

कार्यकारिणी सभा

६. यस कानूनमा लेखिएबमोजिम नेपालको शासन अधिकार श्री ३ महाराजमा रहेको हुनाले शासन सम्बन्धी सबै काम मौसुफ बाटै वा आफ्नु अधिनका कर्मचारीहरूद्वारा संचालन हुनेछ ।
७. (क) मुलुकको शासन अधिकार संचालन गर्ने काममा श्री ३ महाराजलाई मद्दत र सर सल्लाह दिना निमित्त व्यवस्थापक सम्मेलनका सदस्यहरूबाट एउटा मन्त्रीमण्डल मुकरर हुनेछ ।
(ख) सो मन्त्रीमण्डलमा ५ जनामा नघटाई श्री ३ महाराजबाट बखत बखत तोकिएबमोजिम सदस्यहरू रहनेछन् । सो सदस्यहरूमध्ये कमसेकम २ जना व्यवस्थापकसम्मेलनका निर्वाचित सदस्यहरूबाट मुकरर हुनेछन् ।
(ग) व्यवस्थापक सम्मेलनमा ओहदाको हैसियतले सदस्य हुने पञ्चायतहरूका सभापति र उपसभापतिहरू पनि निर्वाचित सदस्यहरू सरह मानिनेछन् ।
८. (क) मन्त्रीमण्डलको बैठकमा श्री ३ महाराज वा मौसुफको अनुपस्थितिमा मुखत्यारबाट सभापतिको आसन ग्रहण गरिबक्सनेछ । मन्त्रीमण्डलका सबै सदस्यहरू श्री ३ महाराजबाट यस विषयमा बनाइबक्सेको नियममा रही श्री ३ महाराजप्रति उत्तरदायी हुनेछन् ।
(ख) श्री ३ महाराजबाट मन्त्रीमण्डलका सदस्यहरूलाई विभिन्न विभागको कामको बाँडफाँड र त्यस सम्बन्धी स्थानको क्रम समेत मुकरर गरिबक्सने छ ।
९. (क) श्री ३ महाराजबाट नियुक्त भएपछि मन्त्रीमण्डलका सदस्यहरूले तोकिएको धर्म भाकी चार वर्षसम्म काम चलाउनेछन् ।

- (ख) सो समय भन्दा अगाडि मन्त्रीमण्डलका सदस्यहरू मध्ये कसैले:
- (१) आफ्नु कामको अभिभाराको राजीनामा लेखी श्री ३ महाराजमा चढाए भने वा
- (२) श्री ३ महाराजको तजविजमा विश्वास पात्र ठहरिएन भने वा
- (३) उनीहरूले कुनै किसिमको बेकाइदा गरेको स्वीकार गरे वा सो गरेको मन्त्रीमण्डलको गोप्य वोटले ठहरायो भने मात्र आफ्नु कामबाट भिकिने छन् ।
- (ग) तर (१) र (२) दफा बमोजिम भिकिएका सदस्यहरू आफ्नो म्याद भित्रसम्म व्यवस्थापक सभामा भने बस्न पाउनेछन् ।
१०. श्री ३ महाराजबाट समय-समयमा निश्चित गरिवक्सेमुताविक मंत्रीहरूले तलब र भत्ता पाउनेछन् ।
११. (क) मन्त्रीमण्डलबाट मुलुकको सबै काममा रेखदेख पुऱ्याइनेछ, तर व्यवस्थापक सभाको हद बाहिरका विषयहरूमा विशेष ध्यान दिनेछ । सबै शासनविभागको नीति कायम गरी यसलाई दरकार हुने अनजामी आमदानी खर्चको फाँट निरीक्षण गरी सरकारतर्फबाट व्यवस्थापकसभामा रहने कानूनका मसौदाहरूको छलफल र हरेक शासनविभागमा सहयोग र संगठन कायम गर्नेछ ।
- (ख) हरेक विभागका मंत्रीहरूले यो ऐनका हदभित्र र मन्त्रीमण्डलले कायम गरेको नीति भित्र रही आफ्नो विभागको शासन चलाउन आफ्नै तजबीजले काम गर्नेछन् र आफ्ना विभागहरूलाई चाहिने आमदानी खर्चको फाँटवारी कायम गरी मन्त्रीमण्डलमा पेश गर्नेछन् । सो काम गरेकोमा मन्त्रीमण्डलप्रति जवाफदेही हुनुपर्नेछ औ श्री ३ महाराजबाट चाहिबक्सेका सबै कागजातहरू पेश गर्नुपर्नेछ ।
१२. (क) कानूनी विषयमा समय-समयमा सरकारलाई आवश्यक परेको राय-सल्लाह पेश गर्नलाई एउटा प्रधान कानूनी-सल्लाहकार श्री ३ महाराजबाट नियुक्त हुनेछ ।
- (ख) प्रधान कानूनी सल्लाहकारको हरेक अड्डा-अदालतमा गई सरकारतर्फबाट छलफल गर्ने अधिकार रहनेछ ।
- (ग) उसको वहाली र तलब-भत्ता श्री ३ महाराजको तजबीजबाट हुनेछ ।

१३. सरकारको शासन नीति कायम हुँदा व्यवस्थापक सभाको रायसमेत पेश भई काम कार्यवाही चलोस् भनी विभिन्न विभागलाई सहायता र सरसल्लाह दिना निमित्त व्यवस्थापक सभाका सदस्यहरूबाट शासन समितिहरू खडा गराइवक्सनेछ ।
१४. (क) व्यवस्थापक सभाले पाएका अख्त्यारीभिन्नका र अरू विभागहरूमा समेत श्री ३ महाराजको तजबीजबाट यी समितिहरू रहनेछन्
- (ख) यसको लागि व्यवस्थापक-सभाबाट सदस्यहरू छान्नाको लागि राष्ट्र सभाबाट एक समिति श्री ३ महाराजबाट नियुक्त गरिबक्सनेछ ।
- (ग) हरेक शासनसमितिमा कमसेकम ४ सदस्यहरू रहनेछन् र जुन विभागको निमित्त समिति खडा गरिएको छ सोही विभागको मंत्री त्यस शासन समितिको सभापति हुनेछ ।
- (घ) आफूलाई तोकिएका विषयहरूको शासन नीति, काम कारवाही यी समितिहरूले संचालन गर्नेछन् । तर दैनिक कार्यक्रम बहाली बर्खासी र रोलमा भने विभाग मंत्रीको पूरा अधिकार रहनेछ ।
१५. यी समितिहरूका कार्यक्रम र नियमहरू सरकारबाट बन्नेछन् ।

भाग-४

व्यवस्थापक सभा

(क) पंचायती सभा

१६. सरकारबाट बनेका नियमानुसार योग्य ठहरिएका उमेर पुगेका जनताको वोटद्वारा ५ देखि १५ निर्वाचित सदस्यहरूको एक 'ग्राम पंचायत' हरेक ग्राम वा ग्रामसमूहमा रहनेछ । यिनीहरूले आफ्नै प्रधान पंच चुन्नेछन् ।
१७. हरेक सहर वा बजारको नागरिक क्षेत्रमा पनि त्यस्तै किसिमबाट १० देखि ५० निर्वाचित सदस्यहरूको एक "नगर पंचायत" रहनेछ ।

१८. हरेक ग्रामपंचायत र नगर पंचायतका सभापतिहरूले आफसवाट र आवश्यक परेमा आफ्ना सदस्यहरूवाट १५ देखि २० सदस्य छान्नेछन् । यिनीहरू र नियममा उल्लेख गरिएका विशेष प्रतिनिधिसमेत भई तिनीहरूको समूहवाट सरकारले तोकिएका स्थानहरूमा एक एक “जिल्ला पंचायत” रहनेछ । यिनीहरूले पनि आफ्नै प्रधान पंच चुन्नेछन् ।
१९. सरकारको रेखदेख अधीनमा रही आफ्ना आम्दानीले भेट्टाएसम्म ग्राम नगर र शहर पंचायतलाई आफ्ना इलाकाभित्रको जनताको समृद्धि, कल्याण र शिक्षा सम्बन्धी कामहरू सुघर, सफाइ, सडक, ढल, पूल, पौवा पाटी, धर्मशाला, बाँध पैना बनाउने, गौचर राख्ने, बत्ती, पानीको इन्तजाम, हाट, बजारको बन्दोवस्त, प्रारम्भिक र आधारशिक्षा, घरेलू इलमद्वारा वेइलमीलाई रोजगारको बन्दोवस्त इत्यादि जनताको आर्थिक सामाजिक उन्नति र सुख शान्ति हुने काम गर्ने अधिकार दिइएका छ । ग्राम र नगर पंचायतहरूले जिल्लापंचायतको रेखदेख, अधीनमा रही माथि लेखिएको काम गर्नेछन् ।
२०. जिल्ला पंचायतहरूले आफ्नो आफ्नो जिल्लाको निमित्त सरकारबाट पाएको पूँजी (रुपियाँ) आफ्नो कामको निमित्त आधा राखी बाँकी आधा आफ्ना मातहतका पंचायतहरूलाई बाँड्नेछन् । सो बाँडिदिँदा पंचायतहरूले आफ्ना इलाकाबाट जति रुपियाँ उठाउन सक्दछन् सकेसम्म उति नै दामासाइले जहाँसम्म हुन्छ मिलाई बाँडिदिनुपर्छ, इलाका इलाकाका पंचायतहरूले सो रुपियाँ सरकारबाट बनाएको नियमबमोजिम खर्च गर्नुपर्ने छ ।
२१. जिल्ला पंचायतले आफ्नो मातहतभित्रका ग्राम र नगरपंचायतहरूको काममा सहयोग र संगठन कायम गर्ने र वडाहाकिमलाई जिल्लाको तरक्की विषयको नीति कायम गर्न सरसल्लाह र चाहिएको मदद दिनेछ । सरकारबाट समय-समयमा तोकिएका अरू कामहरू पनि जिल्ला पंचायतले गर्नेछ ।

(ख) केन्द्रीय सभा

२२. (क) श्री ३ महाराज, राष्ट्र सभा र भारादारी सभाबाट नेपालको व्यवस्थापक सभा बन्नेछ ।
- (ख) राष्ट्र सभामा फेहरिस्त ‘क’ बमोजिमका निर्वाचित र सरकारबाट नियुक्त भएका सदस्यहरू गरी ६० मा नघटाई र ७० मा नबढाई सदस्यहरू रहनेछन् । यी दुई

- किसिमका सदस्यमा ३ र २ को दामासाइले (वा सोभन्दा सकेसम्म नजिक अनुपातमा) सदस्य मुकरर हुनेछन् ।
- (ग) भारादारी सभामा सकभर सवै संस्था, पेशा, रोजगार र विशेष योग्यताद्वारा मुलुकको गौरव बढाएका व्यक्तिहरूको ख्याल राखिवक्सी श्री ३ महाराजका तजवीजबाट घटिमा २० र बढीमा ३० सदस्य नियुक्त गरिवक्सनेछ ।
- (घ) यो व्यवस्थापक सभाका लगभग चतुर्थांश सदस्यले प्रत्येक वर्ष पदत्याग गर्नेछन् र तिनीहरूको स्थानमा नयाँ सदस्य निर्वाचित वा नियुक्त हुनेछन् । पहिला ३ वर्षमा सालसालै बदलीहुने सदस्यको फेहरिस्त शुरुमै सभापतिद्वारा मुकरर हुनेछ ।
२३. (क) व्यवस्थापक सभाका दुवै सभाको बैठक कमसेकम वर्षका दुई पटक हुनेछ ।
- (ख) सो वाहेक यस विषयमा बनेको नियम अनुसार अरू वखत पनि श्री ३ महाराजको तजवीजअनुसार एक वा दुवै सभालाई ठाउँ र समय तोकी बोलाउने वा सभालाई स्थगित वा खारेज गरिवक्सनेछ ।
२४. श्री ३ महाराजबाट आफ्नो तजवीजअनुसार कुनै एक वा दुवै वा संयुक्त सभालाई कुनै भाषण वक्सिने वा सन्देश पठाइवक्सिनेछ । त्यस्तो भाषण वा सन्देशको विषयमा सभाले सकेसम्म चाँडो छलफल गरी काम पूरा गर्नुपर्नेछ ।
२५. हरेक मंत्री, प्रवन्धसभाको सभापति वा उनीहरू नभएको वखत विभाग सचिव र सरकारी कानूनी सल्लाहकारले एक वा दुवै सभाको बैठक वा उपसमितिमा बोल्न, वहस गर्न र अरू किसिमबाट सम्मिलित हुन पाउनेछन् । तर बोट भने आफू सदस्य भएको सभामा मात्र दिन पाउनेछन् ।
२६. (क) राष्ट्रसभाको सभापति श्री ३ महाराजबाट मुकरर हुने र उपसभापति सवै सदस्यका चुनावद्वारा सदस्यहरूमध्येबाट हुनेछ । सभापति वा उपसभापतिको पद खाली भएमा अर्को तोकिने वा निर्वाचित जो हुनुपर्ने हुनेछ ।
- (ख) (i) सभापति र उपसभापतिले आफ्नो कामको राजीनामापत्र श्री ३ महाराजका हजूरमा चढाउन पाउनेछन् । नियमावलीअनुसार कारण देखिएमा श्री ३

महाराजका हुकुमवाट भिकिनेछन् । यसरी खाली भएको पदमा जो हुनुपर्ने निर्वाचन वा नियुक्तिद्वारा नयाँ भर्ना हुनेछ ।

(ii) सभाको सदस्य हुन छोडेपछि उनीहरूले आफ्नो पद त्याग गर्नु पर्नेछ । सभाका द्वितृयांश सदस्यका रायले पेश भएको प्रस्ताव उतिकै बोटको बहुमतद्वारा पाए भएमा उनीहरू आफ्नो पदबाट हटाइनेछन् ।

(ग) भारादारी सभाको सभापति, कम्याण्डर इनचीफ होइवक्सनेछ । सो सभाको उपसभापति श्री ३ महाराजवाट नियुक्त गरिवक्सनेछ ।

व्यवस्थापिका सभा

२७. (क) यो 'ऐनमा' प्रत्यक्ष खुलेको विषयमा वाहेक अरू सबै कुरामा कुनै एक वा संयुक्त सभाको छलफलमा सबै प्रश्नको निर्णय उपस्थित र बोट दिने सदस्यहरूका बहुमतद्वारा हुनेछ । सभापति वा कायममुकायमले पहिलो पटक आफ्नो बोट नदिई बोट वरावर भएमा मात्र आफ्नो बोटद्वारा कुराको टुङ्गो लगाइदिनेछन् ।

(ख) सदस्यहरूमध्ये कसैको स्थान खाली भएको वखत कार्वाई भएकोमा वा उपस्थित भएका सदस्यमध्ये कुनैले योग्यता नभए तापनि बोट दिए वा अरू कार्वाईमा सम्मिलित भएको पछि थाहा भएमा पनि सभाको काम सदर ठहरिनेछ, बदर हुनेछैन ।

(ग) सभा वा सभाहरूको कुनै बैठकमा जम्मा सदस्यहरूमध्ये चार खण्डको एक खण्डसम्म पनि मौजूद भएनन् भने सभापतिवाट चाहिए जति सदस्यहरू जम्मा नभएसम्म सभा स्थगित राखिनेछ ।

२८. हरेक सदस्यले सभामा बहाल गर्नुभन्दा अगि सरकारवाट तोकिएवमोजिमको धर्म भाक्तु पर्नेछ ।

२९. (क) दुवै सभाको लागि एउटै मानिस चुनावको निमित्त खडा हुन पाउनेछैन ।

(ख) तल ३० दफामा तोकिएको अयोग्यताद्वारा वा आफूले लेखी श्री ३ महाराजका हजूरमा राजीनामा चढाएमा सदस्यको ठाउँ खाली भएको ठहरिनेछ ।

- (ग) सभाको लगातार दुई पटकको बैठसम्म पनि हाजिरै नहुने वा सभापतिको इजाजत नलिई सभाको छलफलमा लगातार ४५ दिनसम्म हाजिर भएन भने पनि सदस्यको ठाउँ खाली भएको ठहरिनेछ ।
३०. (क) तपसीलबमोजिमका मानिसहरू व्यवस्थापक सभामा निर्वाचित हुन र सदस्य बन्न अयोग्य ठहरिनेछन् ।
- (१) सरकारले लिन हुन्छ भनी तोकेको बाहेक अरु सरकारी काम गर्नेहरू ।
- (२) हावा बिग्रेकाहरू ।
- (३) टाट उल्टी ऋण तिर्न नसकेकाहरू ।
- (४) चुनाव विषय सरकारबाट जारी भएको नियम भङ्ग गर्नेहरू । यस्तोमा अयोग्यताको हद म्याद तोकिएको छ ।
- (५) यो जारी नहुदै वा जारी भएपछि एक वर्ष र सो भन्दा बढी कैदको सजाय पाएकाहरू । यसमा सजाय पाई छुटकारा पाएको ५ वर्ष वा सो भन्दा अघि सरकारबाट यो अयोग्यता हट्न सक्नेछ ।
- (६) निजामती वा जङ्गी जागिरबाट बर्खास भएकाहरू । यसमा सजाय भुक्तान गरेको ५ वर्ष वा सो भन्दा अघि सरकारबाट यो अयोग्यता हट्न सक्नेछ ।
- (ख) कैदमै थुनुवामा परिरहेका मानिसहरूसदस्य भै निर्वाचित हुन अयोग्य ठहरिनेछन् ।
- (ग) सदस्य हुन अयोग्य ठहरिने मुद्दा लागेमा सो मुद्दाको अन्तिम किनारा नलागेसम्म ठाउँ खाली ठहरिनेछैन ।
- (घ) माथि (क) (१) दफामा लेखिएका तपसीलका कुराहरू लिन गर्न हुने ठहरिनेछन् ।
- (१) कुनै सरकारी अड्डाको तालुक ।
- (२) सरकारी काम गरेर बाहेक दर्जा वा अरु किसिमको ओहदाद्वारा भत्ता पाउन ।
- (३) गाउँको काम गर्ने थरी मुखिया इत्यादिजस्ता सरकारी खान्गी जागिर पाएकाहरू ।

३१. कुनै सभामा वस्न वा बोट गर्न नहुने वा अयोग्य ठहरिएका मानिसले वसे वा बोट गरेमा दिनैपिच्छे मो रु.१०० जरिमाना भई सरकारी असूल हुने रकम सरह ठहरिनेछ ।
३२. (क) यो ऐनको हद र सभाविषय नियमभित्र रही सबै सदस्यहरूले सभाको वखत वाक्स्वतन्त्रता पाउनेछन् । सभा वा त्यस सम्बन्धी समितिभित्र भनेको वा बोट दिएको कुरालाई लिएर वा सो सभाको नियमवमोजिम सभामा भए गरेको कुरा प्रकाश गरेकोमा समेत सदस्यलाई कुनै तरहबाट पनि वात लाग्नेछैन ।
- (ख) सभाको वखत सभागृहमा जुनसुकै मुद्दामा पनि र सभाको अधिवेशनको म्यादभित्र देवानी मुद्दामा कुनै सदस्यलाई पनि कसैले छेक थुन गर्न पाउने छैन ।
- (ग) अटेरी सदस्यलाई यस विषय बनेका नियमवमोजिम निकाल्न पाउनेवाहेक सभापतिले सदस्यहरूलाई अरू सजाए दिन पाउने छैन ।
३३. हाल पहिलापटकलाई सरकारबाट र पछि व्यवस्थापक सभाबाट तोकिएको तलव भत्ता सबै सदस्यल लिन पाउनेछन् ।
३४. (क) यो कानूनसम्बन्धी बनेका शर्त र बन्देजको नियमवमोजिम दुवै सभाका सदस्यहरूले सभाको बैठकमा नेपालभर मुलुक वा कुनै खण्डको लागि विदेश वा यहाँ जहाँसुकै रहेका नेपाली प्रजाको हित र शासन व्यवस्थाबारे कानूनको मसौदा, प्रश्न वा प्रस्ताव पेस गर्न पाउनेछन् । तर लोकहितको निमित्त हानिकारक ठहर्न्याइवक्सेका जुनसुकै कानूनको मसौदा, प्रस्ताव वा प्रश्न जुनसुकै अवस्थामा पनि श्री ३ महाराजबाट रोक्न वा खारेज गरिवक्सिनहुनेछ ।
- (ख) श्री ५ महाराजाधिराज र श्री ३ महाराजका उत्तराधिकारी ओहदा, पदवी र विशेष अधिकारसम्बन्धी परम्परादेखि चलिआएका रीत रिवाज, कानून बन्देजमा खलवल हुने कुनै कुराको पनि प्रश्न प्रस्ताव वा कानूनको मसौदा पेस गर्न वा यस्तै अरू कुरा गर्न हुँदैन ।
- (ग) व्यवस्थापक सभामा कुनै मानिसको व्यक्तिगत चरित्र विषय वा कुनै न्यायाधीशले आफ्नो अख्त्यारी भित्र अदालतमा गरेको काम विषय कुरा उठाउने वा छलफल हुने छैन ।

३५. (क) आर्थिक कानूनको मसौदा विषय तल छुट्टै लेखिएको हुनाले त्यसबाहेक जुनसुकै कानूनको मसौदा पनि यस विषयमा बनेको नियममा रही दुवै सभामा जसले पेश गरेपनि हुन्छ ।
- (ख) दुवै सभाबाट मंजुरी भएपछिमात्र कानूनको मसौदा स्वीकृत भएको ठहरिनेछ ।
३६. (क) एक सभाबाट मंजुर भै कुनै कानूनको मसौदा वा अरू कुनै विषय अर्को सभामा गएकोमा
- (१) अर्को सभाले प्रस्तावित कानून नामंजुर गर्‍यो भने वा,
- (२) कानूनको मसौदा अदल बदल गर्ने विषय सभाहरूको राय मिलेन भने वा,
- (३) अर्को सभामा वर्षदिनसम्म पनि श्री ३ महाराजबाट सदर गराइन सो मसौदा पेश नभै रह्यो भने, श्री ३ महाराजबाट दुवै सभाको संयुक्त सभा बोलाई छलफल गराइ बक्सिनेछ ।
- (ख) यो संयुक्त सभाले मंजुर गरेको कुरा यो ऐनवमोजिम स्वीकृत भएको ठहरिनेछ ।
- (ग) यस्तो संयुक्त सभामा भारदारी सभाको सभापति वा निजको अनुपस्थितिमा श्री ३ महाराजबाट नियुक्त गरिबक्सैको मानिसले सभापतिको आसन ग्रहण गर्नेछ ।
३७. (क) व्यवस्थापक सभाबाट स्वीकृत भएको कानूनको मसौदामा श्री ३ महाराजबाट सदर गरिबक्सी खङ्गनिशाना लागेपछिमात्र कानून बन्नेछ ।
३८. (क) श्री ३ महाराजबाट हरेक वर्षको अनजानी आमदानी खर्चको फेहरिस्त दुवै सभामा पेश गराउन लगाइबक्सिनेछ ।
- (ख) यो फेहरिस्तमा तपसीलवमोजिमका भिन्न भिन्न रकम देखाइनेछः-
- (१) मुलुकको आम्दानीउपर खर्च गर्ने पर्ने सालवसाली खर्च र
- (२) मुलुकको आमदानीबाट पुगेसम्म खर्च हुने पटके खर्च ।
- (ग) माथिको सालवसाली खर्चमा तपसीलवमोजिका रकम राखिनेछन्ः-
- (१) श्री ५ महाराजाधिराज र श्री ३ महाराजको सालियानादरवन्दी रकम ।

- (२) जङ्गीतर्फको खर्च ।
- (३) श्री ३ महाराजबाट भर्ना भएका निजामतीतर्फको तलव, पेन्सन, भत्ता विषय खर्च ।
- (४) प्रचलित वा पछि हुने अहद समझौताद्वारा हुनुपर्ने समेत परराष्ट्र सम्बन्ध विषयको खर्च ।
- (५) मुलुकमा कतै पनि अशान्ति हुन नदिने आर्थिक मजबुती कायम राख्ने साना तिनाहरूलाई ठालुहरूको थिचोमिचोबाट बचाउने, सरकारको विशेष जवाफदेही कार्यमा र अरू श्री ३ महाराजको तजवीजबमोजिम खर्च गर्नाको निमित्त छुट्याइएको रकम कुनै भए सो रकम समेत ।
- (६) मंत्रिमण्डलका सदस्यहरू, सरकारी कानूनी सल्लाहकार र प्रधान जाँचकीको तलव भत्ता ।
- (७) धर्म कार्य गुठीको खर्च ।
- (८) सरकारबाट लिने ऋण र ऋण तिर्ना निमित्त जगेडा राख्नुपर्ने सूद इत्यादि ।
- (९) यो ऐन वा अरू कानूनबाट यो फेहरिस्तमा रहनुपर्ने ठहर्‍याइएको कुनै रकम ।
- (घ) कुनै खर्चको रकम मुलुकको आमदानीउपर खर्च गर्नेपर्ने सालबसाली रकमभित्र पर्छ पढेन भन्ने कुरामा निर्णय श्री ३ बाट गरिबक्सिनेछ ।
३९. (क) माथि लेखिएका मुलुकको आमदानीउपर खर्च गर्नेपर्ने सालबसाली रकम विषय व्यवस्थापक सभामा बोट वा छलफलको लागि कुनै किसिमको कुरा उठ्न सक्नेछैन । तर (७) (८) (९) भन्ने छलफलसम्मको लागि पेश हुनेछ ।
- (ख) पंचायतको कामलाई तोकिएको अंजामी अङ्कमा व्यवस्थापक सभाले घटाउन पाउने छैन ।
- (ग) माथि ३८ (ख) दफामा लेखिएको पटके खर्चको निमित्त अंजामी अङ्क कायम गरी पहिले राष्ट्र सभा र त्यसपछि भारादारीसभा पेश गरिनेछ । यी रकमहरूमा पूरा

छलफल भै अनजामी अङ्क मन्जूर गर्ने, इन्कार गर्ने वा थप घट गर्ने समेत सभाहरूलाई अख्तियारी रहनेछ ।

- (घ) श्री ३ महाराजको मन्जूरीबिना कुनै अंजामी अङ्कहरू पेस गरिने छैनन् ।
४०. व्यवस्थापक सभाबाट निकास भएकै रूपैयाँको फेहरिश्तमा श्री ३ महाराजको वाहुली निशाना लागेपछि मात्र ती रकमहरू कानूनी निकाशा ठहरिने छन् ।
४१. व्यवस्थापक सभाले मन्जूर गरेका रकमहरूमा पछि कुनै वर्ष बढी खर्च गर्नुपर्ने परिआएमा माथि दफा दफामा लेखिएबमोजिम कारवाई गरी सो अङ्क मन्जूर गराए हुनेछ ।
४२. (क) तपसीलबमोजिमका विषयमा कानूनको मसौदा वा संशोधन सरकारतरफबाट मात्र पेश हुनेछ ।
- (१) कुनै रकम वा कर महसुल लगाउने वा थप घट गर्ने विषय ।
- (२) सरकारी टक विषय
- (३) सरकारले कुनै देशी वा विदेशी कर्जा उठाउने विषय ।
- (४) हात हतियार राख्ने र प्रयोग गर्ने विषय ।
- (ख) कुनै जाति वा संस्थाको धार्मिक आचार विचार परिवर्तन हुने प्रस्तावको विचार हुँदा जम्मा भएका तीन खण्डको दुई खण्ड सदस्यको राय भएमात्र परिवर्तन हुनेछ ।
४३. (क) व्यवस्थापक सभाको काम राम्ररी बेला बेलामा चलोस्, कुनै किसिमबाट पनि अड्काउ बाधा नपरोस भन्ना निमित्त सरकारबाट वनेको नियम बमोजिम कार्यक्रम चल्नेछ ।
- (ख) यसमा कुनै किसिमको बाधा अड्काउ पत्रो भनी आधा सदस्यहरूले राय पेश गरेभने सरकारबाट बनाइएका नियममा अदल बदल गरिबक्सिन विचार हुनेछ ।
४४. व्यवस्थापक सभामा सवै कुराकानी छलफल इत्यादि राष्ट्रभाषा नेपालीमा नै हुनेछ ।
४५. (क) व्यवस्थापक सभामा भएका कारवाई वारे वा त्यसका कर्मचारीद्वारा सवाल बमोजिम त्यहाँ भित्र भएको कारवाई विषय कुनै अदालतमा मामिला वा मुकदमा चल्ने छैन ।

(ख) कार्यक्रममा साना तिना त्रुटि भयो भन्दैमा व्यवस्थापिका सभामा भएको कारवाई वदर हुने कुरा उठाइने छैन ।

४६. मुलुकभर कतै पनि शान्ति भङ्ग नहोस भन्ना निमित्त श्री ३ महाराजबाट मंत्रिमण्डलको सल्लाहले चाहिएको अस्थायी कानून जारी गरिबक्सनहुन्छ तर यस्ता अस्थायी कानून छ महिनाभन्दा बढी जारी रहने छैन । अवस्था सुधियो भन्ने ठानीबक्समा श्री ३ महाराजबाट वीचमा जुनसुकै बेला पनि सो कानून खारीज गरिबक्से हुनेछ ।

४७. (क) मुलुकमा कुशासन वा अशान्ति वा दुवै भै यो ऐनवमोजिम शासनपद्धती चलाउने अवस्था छैन भन्ने श्री ३ महाराजबाट कुनै वखत ठहराइबक्स्यो भने इशितहार जारी गरी तपसीलवमोजिमको कारवाई गरिबक्सिनेछ ।

१. यो कानूनबाट कुनै व्यक्ति वा सभाले पाएको काम वा अख्त्यारी आफैमा खिचिबक्सिनेछ ।

२. यो ऐनद्वारा हुने कारवाईहरू यस-यस किसिमबाट हुनेछ भनी तजवीजवमोजिम तोकिदिबक्सिने ।

(ख) यसरी जारी गरिबक्सेका इशितहार अर्को इशितहारद्वारा खारेज हुन वा बदलिन सक्नेछ ।

(ग) यो दफाबमोजिम इशितहार भएमा ६ महिनाभित्र फेरि श्री ३ महाराजबाट उही वा तजवीजले अर्को व्यवस्थापक सभा बोलाइबक्सिनेछ ।

भाग-५

न्याय प्रबन्ध

४८. इन्साफ शीघ्र र सुलभ हिसावसँग दिइने प्रबन्ध हुनेछ । शुरूका देवानी र फौजदारी मुद्दाहरू ऐन र नियमले तोकिएको बन्देज र देखरेखमा रही, ग्राम पञ्चायतहरूले हेर्नेछन् ।
४९. इन्साफको निमित्त खडा भएका आम अड्डा अदालतहरूमा न्यायाधीशहरूबाट इन्साफ गरिनेछ । शुरूको र अपील सुन्ने अड्डाहरू अदालत गनिनेछन् ।
५०. यस ऐनमा लेखिएबमोजिम अड्डा अदालतको नियम र बन्दोबस्त अदालत र न्यायाधीशहरूमा काम र हदको बाँडफाँड भर्नाको नियम, नोकरीको हद, नोकरीलाई चाहिने ल्याकत र योग्यता र अरू सबै न्याय प्रबन्ध सम्बन्धी विषयहरू ऐनमुताबिक हुनेछन् ।
५१. कुनै अपभ्रष्ट परिस्थिति पर्न आएमा स्थापित भैरहेका साधारण अदालतहरूका कार्यक्रमद्वारा मुलुकको जनतामा शान्ति कायम राख्ने कारवाइ हुन नसकेको देखियो भने श्री ३ महाराजबाट विशेष अदालतहरू खडा गरिबक्सनेछ ।
५२. (क) श्री ३ महाराजका व्यवस्थापक सभाका सदस्यहरू मध्येबाट एक न्यायाधिकारी समिति खडा गरिबक्सनेछ । यसमा १२ जनाभन्दा नबढाइ सदस्य रहनेछन् । यी मध्ये दुई जनासम्म विशेष योग्यता भएका व्यवस्थापक सभा बाहिरका मानिसलाई पनि श्री ३ महाराजबाट नियुक्त गरिबक्सनेछ ।
- (ख) यो समितिले तपसीलबमोजिमको अख्तियारी पाउनेछ ।
- (१) तोकिएका विशेष मुद्दाहरू हेर्ने सर्वोच्च अपीलअड्डाको काम यस ऐनबमोजिम बनेको सवाल सनद भित्र रही गर्ने ।
- (२) अदालतहरूले कुन कुन मुद्दामा कति कति न्यायाधीश वसी कुन किसिमबाट मुद्दा हेरी कारवाइ चलाए सबैमा न्याय पर्न जान्छ, भन्ने विचार गरी नियम र सवालहरू बनाउने ।
- (३) यो ऐनको ६ र ७ दफा बमोजिम कारवाइ गर्ने ।

(ग) यो ऐनको हदभित्र रही यो समितिको रचना र कार्यक्रम विषय नियमहरू समय समयमा सरकारबाट बन्नेछन् ।

५३. (क) नेपालमा एक प्रधान न्यायालय रहनेछ ।

(ख) प्रधान न्यायालयमा एक प्रधान न्यायाधीश र अरू १२ न्यायाधीशमा नवढाइ श्री ३ महाराजबाट आवश्यकताअनुसार समय समयमा भर्ना गरिबक्सनेछ ।

तर प्रधान न्यायाधीशले सिफारिस गरेमा दुई वर्षको निमित्त श्री ३ महाराजबाट थप न्यायाधीशहरू भर्ना गरिबक्सनेछ । यस तरिकाले भर्ना भएका न्यायाधीशहरूको बहाली रहेसम्म अरू प्रधान न्यायालयका न्यायाधीशसह नै अखत्यार हुनेछ ।

५४. प्रधान न्यायालयको हरएक स्थायी न्यायाधीशको उमेर पैसठ्ठी वर्ष ननाघेसम्म बहाली कायम रहनेछ ।

तर-

(क) न्यायाधीशले आफैले श्री ३ महाराजमा राजीनामा चढाई पद त्याग गर्न पाउनेछ ।

(ख) व्यवस्थापिका सभाका दुवै सम्मेलनको सम्मिलित बैठकबाट कुनै न्यायाधीश प्रमाणित वदचलन भएको वा काम चलाउन अयोग्य नठहरिएसम्म श्री ३ महाराजबाट बर्खास्त हुनेछैनन् ।

(ग) न्यायाधीशले ठूलो कसूर गरेमा वा मानसिक वा शारीरिक अयोग्यताको कारणबाट श्री ३ महाराजबाट सोधनी हुँदा न्यायाधिकारी समितिले कसूर वा अयोग्यताको समर्थन गरेमा नालायक वा काम गर्न नसक्ने ठहरिएको न्यायाधीशलाई श्री ३ महाराजबाट खारीज गरिबक्सनेछ ।

(घ) प्रधान न्यायालयका न्यायाधीशहरूले श्री ३ महाराजबाट तोकिएकोमुताविक तलव पाउनेछन् । तर बहाली रहेसम्म यिनीहरूको तलव घटबढ हुने छैन ।

५५. मुद्दाहरूको फाँट र लगत राख्ने काम प्रधान न्यायालयको हुनेछ र मातहतका अदालतहरूमाथि र इनसाफ सम्बन्धी विषयमा ऐन कानूनले तोकिएको अख्तियारी प्रधान न्यायालयले पाउनेछ ।

५६. आफ्नो अखत्यारभित्रका सबै अदालतहरूमाथि प्रधान न्यायालयको तालुक रहनेछ र तपसीलमा लेखिएको काम प्रधान न्यायालयले गर्नेछ ।

(क) कुनै मुद्दा भिकार्ड हेर्ने वा हेर्न लाउने ।

(ख) कुनै मुद्दा वा अपिल परेको मुद्दा एउटा अदालतबाट सम अखत्यारवाला अर्को अदालत वा त्यसभन्दा बढी अखत्यार भएको अदालतमा सार्ने ।

(ग) आफ्नो मातहतका अदालतहरूको नियम र सिलसिला बसाई सो जारी गर्ने ।

(घ) अदालतहरूले स्याहा सेस्ता राख्ने र मुद्दा मिसिलहरूको लगत किताव खडा गर्ने तरिका तोक्ने-

तर चालू रहेको ऐनमा बाधा नखाने गरी नियमहरू र फार्महरूता खडा हुनुपर्छ ।

५७. यस ऐनमुताविक हुनुपर्ने कुनै न्यायसम्बन्धी काम नचलेसम्म भईरहेकै ऐन र नियमहरू कायम रहनेछन् ।

५८. ऐन र आफ्नो अखत्यारभित्र धर्म सम्झी कर्तव्यपालन निमित्त न्यायसम्बन्धी काम गर्दा गराउँदा न्यायाधीश र अदालतका कर्मचारीहरूलाई बात नलागोस् भन्ना निमित्त बचाउको लागि चाहिँदो ऐन बन्नेछ ।

५९. यो ऐनभित्र परेको कुनै कुराले श्री ३ महाराजबाट अपराधीहरूलाई माफी मिनाहा मोजरा र सजाय घटाइवक्सने अधिकारमा असर पर्नेछैन ।

भाग-६

विविध

६०. यो कानून बमोजिम काम आरम्भ भएपछि सकभर चाँडो र अवस्थाले दिएसम्म भर मुलुकमा प्रारम्भिक शिक्षा निशुल्क अनिवार्य गरिदिन र मातृभूमिको सेवालार्इ चाहिने शिल्प शिक्षा र उच्च शिक्षाको प्रवन्ध सरकारबाट हुनेछ । साथसाथै निरक्षरता हटाउने व्यवस्था पनि

- जतिसक्यो उति हुनेछ । शिक्षाको मुख्य लक्ष्य नैतिक उपदेश, व्यक्तिगत योग्यता र कार्यकुशलता, राष्ट्रप्रेम र अन्तर्राष्ट्रिय मैत्रीभाव फैलाउने हुनुपर्दछ ।
६१. मुलुकको उन्नतिसम्बन्धी काम निमित्त र संकट परिआएका वखत सरकारबाट ऋण लिने वा उठाइने छ । तर सो ऋण लिएको कुरा व्यवस्थापक सभाको अर्को सभामा पेश गरी थाहा दिनुपर्नेछ ।
६२. (क) सरकारबाट बनेको नियमबमोजिम मुलुकको आम्दानी खर्चको हरहिसाब जाँचलाई एक प्रधान जाँचकी श्री ३ महाराजबाट भर्ना गरिबक्सनेछ । निजले सरकारबाट तोकिएकोबमोजिम तलव खाई काम गर्नेछ । निजको वहाली बर्खासी प्रधान न्यायालयको न्यायाधीश सरह हुनेछ ।
- (ख) मुलुकको आम्दानी खर्चको तेरिज बनाई हरेक सालतमामपछि निज प्रधान जाँचकीले सो फेहरिस्त विषयक रिपोर्ट व्यवस्थापक सभाको दुवै सभामा पेश गर्नका निमित्त श्री ३ महाराजमा चढाउनेछ ।
६३. मंत्रीमण्डलले गरेको काम पट्टा कबुलियतहरू सवै नेपाल सरकार तर्फबाट भएका मानिनेछन् ।
६४. (क) मौलिक हकको विषय, पंचायतको काम, न्याय प्रबन्ध, जाँच (अडिटर), जंगी निजामती नोकरी सम्बन्धी भर्ती, सरुवा वढुवा, शिक्षा, जंगी निजामती कर्मचारीहरूको स्वार्थको संरक्षण र यो विधान पढ्तीमा नजनाइएका कुराहरू खुलाउने र सो बमोजिम कारवाई गर्ने नियमहरू सरकारबाट बनाइनेछ ।
- (ख) हरएक क्षेत्रको निर्वाचित विषय नियमहरू भोट दिन पाउने र चुनिन पाउनेहरूको योग्यता, सदस्यहरू आउने इलाका छुट्याउने इत्यादि विषय पनि सवै कुरामा सरकारबाट नियमहरू वन्नेछन् ।
६५. (क) मुलुकभर सवै ठाउँमा योग्य कर्मचारीहरू भर्ना हुन भनी श्री ३ महाराजबाट एक दरखास्त परिषद खडा गरिबक्सनेछ ।

- (ख) यसमा श्री ३ महाराजका तजवीजबाट खटिएका सदस्यहरू र जुन विभागमा भर्ना गर्नुछ सोही विभागका एक प्रतिनिधिसमेत रहनेछन् ।
- (ग) यस विषयमा बन्ने नियमबमोजिम सरकारी नोकरीका उम्मेदवारहरूको दरखास्त आएमा यस परिषद्ले योग्यता वा ल्याकत जाँचबुझ गरी सरकारमा सिफारिस पेश गर्नेछ ।
६६. यो ऐनबाट काम गर्दा पहिलोपटकलाई चुनाव गर्ने विधिमा वा अरू कुनै कुरामा अड्काउ देखियो भने श्री ३ महाराजबाट सो बाधा अड्काउ हटाउन जरूरी अडर वक्सी कानूनको मनसाय पुग्ने कारवाई गर्ने गर्न लगाइवक्सनेछ ।
६७. यो कानूनको दफा र सो दफा बमोजिम बनाइएका नियमहरूको अर्थ खुलासा नबुझी राय वाभिन्न गएमा सरकारी कर्मचारी वा कुनै सरोकारवाला व्यक्तिले विन्तिपत्रद्वारा प्रधान न्यायाधिकारिणी समितिमा त्यस बारेको उजुरी दिनु पर्छ । उजुर परेको २ महिनाभित्र सो उजुरको फैसला हुनेछ र सो फैसला अन्तिम निर्णय मानिनेछ ।
६८. यो विधान पद्धती जारी भएको सात वर्ष अथवा श्री ३ महाराजको तजवीजअनुसार हुनसके सो भन्दा अगावै शासन पद्धतिको काम, शिक्षा र उत्तरदायी संस्थाहरूको प्रचार इत्यादि बारे जाँचबुझ गर्ना निमित्त एक परिषद मुकरर गरिवक्सनेछ सो परिषदका सदस्यहरूमा लगभग आधा व्यवस्थापक सभाले आफ्नो सदस्यहरूमध्येबाट छान्नेछ । सो परिषदले अहिले स्थापित भएको शासनपद्धतीमा कतिसम्म थपघट वा अदलबदल गर्न मनासिव हुन्छ सो बारे जाहेरी पेश गर्नेछ । यो परिषदले श्री ३ महाराजबाट हुकुम बक्सेबमोजिम अरू कुराहरू बारेमा पनि जाँचबुझ गरी रिपोर्ट गर्नेछ । सो परिषदले गरेका रिपोर्टमा श्री ३ महाराजबाट विचार भई परिषदको सिफारिसमा उचित ठहरिएको कारवाई गरिवक्सनेछ ।

फेहरिशत “क”

“राष्ट्रसभा” को रचना

- (१) निर्वाचित सदस्यहरू : ४२
- (क) तपसीलका जिल्ला- पंचायतका प्रधान पंचहरू : ३२

(१)	पूर्व १ नं.	(१७)	डडेलधुरा
(२)	पूर्व २ नं.	(१८)	वैतडी
(३)	पूर्व ३ नं.	(१९)	जुम्ला
(४)	पूर्व ४ नं.	(२१)	चिसापानी
(५)	धनकुटा	(२१)	चारभंज्यांगभिन्न
(६)	इलाम	(२२)	वारा पर्सा
(७)	प. १ नं.	(२३)	रौतहट
(८)	प. २ नं.	(२४)	महोत्तरी
(९)	प. ३ नं.	(२५)	सर्लाही
(१०)	प. ४ नं.	(२६)	सप्तरी
(११)	पाल्पा	(२७)	सिरहा
(१२)	गुल्मी	(२८)	मोरङ्ग र भूपा
(१३)	सल्यान	(२९)	पाल्ही र माभूखण्ड
(१४)	प्यूठान	(३०)	खजहनी र स्यूराज
(१५)	दैलेख	(३१)	वाँके र वर्दिया
(१६)	डोटी	(३२)	कैलाली - कंचनपुर

(ख) तपसीलका नगर पंचायतका प्रधान पंचहरू :-

४

(३३) काठमाडौं (३५) भक्तपुर

(३४) ललितपुर (३६) वीरगंज

टिप्पणी– जनसंख्या वा क्षेत्रफलको हिसाबबाट इलाकाको बाँडफाँड भएमा जम्मा संख्यामा फरक नपारी माथि तोकिएका ठामठामबाट आउने सदस्यको संख्यामा घटबढ हुन सक्दछ ।

(ग) तपसीलबमोजिमका विशेष काम वा योग्यताद्वारा भर मुलुकका विशेष प्रतिनिधिबाट सदस्य हुन पाउने-

६

(१) साहूमहाजन व्यापारीहरूबाट -

१

सरकारलाई सालीयाना रु. १०० वा सो भन्दा बढी अङ्क भन्सार वा बजार महसूल ३ वर्षसम्म लगातार बुझाउनेहरूले आपसबाट प्रतिनिधि छान्ने ।

(२) विर्तावाल, जीमिन्दारहरूबाट— १

२० रोपनी वा १० पाथी बीउ जाने वा १० बिगाहा वा सो भन्दा बढी जग्गाका धनीहरू वा रु.१०००। सम्म वा बढी मालपोत तिर्नेहरूले आपसबाट प्रतिनिधि छान्ने ।

(३) लेखपढ गरेकाबाट— २

म्याट्रीक वा मध्यमा र सो भन्दा बढी योग्यता हुनेले ग्रेजुएट, आचार्य वा नेपालीमा सोही सरह योग्यता भएकाहरूलाई सदस्य छान्नेछन् ।

(४) सरकारी कर्मचारीहरूबाट — १

(५) श्रमजीवीबाट— १

४ र ५ दफा विषय नियम सरकारबाट बन्नेछ ।

(२) नियुक्त सदस्यहरू— २८

श्री ३ महाराजबाट यी सदस्यहरू नियुक्त हुनेछन् ।

गोरखापत्र छापखानामा मुद्रित ।